

Glokalizace ayahuasky v ČR a možnosti jejího terapeutického využití v místních podmínkách

Miroslav Horák¹ – Romana Lukášová² – Šárka Vosáhlová

1 Ústav jazykových a kulturních studií, Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií, Mendelova univerzita v Brně
2 Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie, Filozofická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci

Do redakce doručeno 9. září 2015; k publikaci přijato 23. listopadu 2015

GLOCALIZATION OF AYAHUASCA IN THE CZECH REPUBLIC AND ITS POSSIBLE THERAPEUTIC APPLICATIONS IN LOCAL CONDITIONS

ABSTRACT Ayahuasca, a key element of traditional indigenous medicine of the Peruvian Amazon, has become a global phenomenon. Sessions, during which this psychoactive substance is used, can be currently attended not only in the South American rainforest, but also in the Czech Republic. According to the Government Regulation No 463/2013 on schedules of addictive substances, ayahuasca in the Czech Republic for the presence of N, N-dimethyltryptamine is on the list of illegal drugs. However, the substance is used within the subculture. In order to investigate the current phenomenon, we conducted a pilot anonymous online survey. The investigation focused on the possibilities of therapeutic application of this substance under local conditions. The data provided by 70 respondents show that ayahuasca is used in all Czech regions (mostly in Prague), especially for the therapeutic purpose. The tradition of drinking ayahuasca has been adapted to local conditions, and it is expected to increase in future. If traditional security principles are followed, ayahuasca has therapeutic potential suitable for the treatment of drug addiction and other diseases of affluence.

KEY WORDS ayahuasca; glocalization; therapy

ABSTRAKT Z ayahuasky, klíčového prvku tradiční domorodé medicíny peruánské Amazonie, se stal globální fenomén. Sezení, během něhož je užívána tato psychoaktivní látka, lze v současné době absolvovat nejen v prostředí jihoamerického deštného pralesa, ale také v České republice. Vzhledem k tomu, že je v ČR ayahuasca pro svůj obsah N, N-dimethyltryptaminu dle nařízení vlády č. 463/2013 Sb., O seznamech návykových látek, nelegální, je tato substance užívána v rámci subkultury. S cílem poprvé zmapovat tento aktuální fenomén jsme provedli pilotní on-line anonymní dotazníkové šetření, ve kterém jsme se mimo jiné zaměřili i na možnosti terapeutického využití této psychoaktivní látky v místních podmínkách. Analýza dat získaných od 70 respondentů ukázala, že ayahuasca je užívána ve všech krajích ČR (nejvíce v Praze) a to zejm. z léčebných důvodů. Došlo tak k přizpůsobení tradičního užívání ayahuasky lokálním podmínkám a se vzrůstající informovaností lze předpokládat další rozšíření tohoto sociokulturního jevu. Při dodržení tradičních bezpečnostních zásad má ayahuasca terapeutický potenciál vhodný pro léčbu drogové závislosti a jiných civilizačních chorob.

KLÍČOVÁ SLOVA ayahuasca; glokalizace; terapie

„Kde staré zvyky přetrvávají, tam se tradice nemusí ani ožивovat, ani vynalézat.“ Hobsbawm, Ranger 1983, 8

ÚVOD

Ayahuasca je psychoaktivní látka, obvykle připravovaná ve formě odvaru z drčené kůry liány *Banisteriopsis caapi* a listů keře *Psychotria viridis*. Substance tvoří stěžejní součást kosmologie některých domorodých etnik Amazonie (Reichel-

-Dolmatoff 1972) a tradičně je využívána nativními obyvateli k řadě účelů, jež přehledně popsali Dobkin de Rios a Rumrill (2008). Jedná se např. o iniciaci na léčitele, prevenci, diagnostiku a léčbu nemocí, kontakt s duchovním, věštění a telepatii anebo zajištění soudržnosti společnosti. Jak bylo uvedeno výše, ayahuasca tvoří klíčový prvek tzv.

tradiční domorodé medicíny. V souvislosti s informačním boomem panujícím kolem ayahuasky vyvstává otázka, co se označením „tradiční“ míní a jak stará ona „tradice“ je.¹

Analýzou konceptu tradiční domorodé medicíny jsme se zabývali dříve (Horák 2010). Co se historie užívání ayahuasky týče, obvykle citovaný pravděpodobně nejstarší archeologický nález, který na tento zvyk poukazuje, představuje zdobená kamenná miska z provincie Pastaza v ekvádorské Amazonii, uchovaná v současnosti v etnologickém muzeu Universidad Central del Ecuador v Quitu. Tento nález je přibližně 2000 let starý (Naranjo 1983). V současné době převládá užívání ayahuasky v terapeutickém a sakrálním kontextu (Ballón 1999; Labate – Meyer 2008; Mercante 2010).

Během dlouhodobého terénního výzkumu realizovaného v peruánské Amazonii mezi lety 2007-2009 jsme se měli možnost seznámit s využitím ayahuasky v domorodém provedení během účasti na rituálech pořádaných příslušníky kmene Shipibo-Konibo. Dále jsme participovali na sezeních vedených mestickými léčiteli a nakonec i na rituálech organizovaných Evropany. Tak jako Luis Eduardo Luna (2011) jsme tedy poznali obřady jak v domorodém, tak mestickém i evropském provedení.

V předchozím výzkumu jsme se věnovali ověření terapeutického potenciálu ayahuasky (a dalších neméně významných prostředků tradiční domorodé medicíny v kombinaci s psychoterapií) při léčbě drogové závislosti v zahraničních podmínkách, konkrétně v severoperuánském Tarapotu, kde se nalézá Takiwasi, Centrum pro rehabilitaci toxikomanů a výzkum tradiční medicíny (Horák 2013). Výsledky jiných autorů (Giove 2002; Kavenská 2013) tuto skutečnost potvrzují. Dále jsme se zabývali retencí interních pacientů centra Takiwasi a porovnávali ji s terapeutickými komunitami v Nikaragui a ČR (Horák – Verter – Somerlíková 2014).

Během posledních deseti let vznikla v ČR o ayahuasce řada zajímavých závěrečných prací od bakalářských (Lukášová 2011; Tomková 2011; Kubičková 2014; Vozáryová 2015; Ava 2015), přes diplomové (Petružálková 2013; Simonová 2014; Tichá 2015; Vosáhlová 2015), po dizertační (Kavenská 2012). Rovněž u nás byly publikovány pilotní odborné studie zaměřené na využití ayahuasky při léčbě závislosti, v psychoterapii a při rozvoji osobnosti (Kavenská 2008; Kavenská 2014, 48-58), na ayahuaskový šamanský turismus (Kavenská, Simonová 2014) a na motivaci českých účastníků ayahuaskových obřadů pořádaných v Evropě (Kavenská – Vosáhlová 2013). Dílčí odborná studie české ayahuaskové subkultury dosud nevyšla. Totéž platí o brazilských synkretických církvích, které jsou dle našich informátorů na území ČR rovněž zastoupeny.

1 Tradici je na tomto místě nutno terminologicky odlišit od zvyku, konvence a rutiny. Jak uvádí na příkladu Hobsbawm a Ranger (1983, 2-3), „zvyk je to, co dělají soudci; ‚tradice‘ [...] pak představuje paruka, talár a ostatní propriety a rituální praktiky, které jejich konání obklopují. [...] Konvence a rutina nemají zásadní rituální nebo symbolickou funkci, ledaže by jí nabyly náhodou.“

EXPANZE AYAHUASKY

Problematikou globalizace ayahuasky se ve své monografii souhrnně věnovali Labate a Jungaberle (2011). První doklad o užívání odvaru z liány pochází z pera ekvádorského geografa Manuela Villavicencia, který se o této skutečnosti zmiňuje ve své knize „*Geografía de la República del Ecuador*“ vydané v roce 1858. Následuje dodnes populární publikace „*Notes of a botanist on the Amazon & Andes*“ britského botanika Richarda Spruce, který se s ayahuaskou setkal v roce 1851 mezi příslušníky brazilského domorodého etnika Tukano a zařadil liánu k rodu Malpighiaceae. Dále pak další práce etnografů a badatelů (např. Crévaux, Koch-Grünberga nebo Riveta), jež vyšly v době na přelomu 19. a 20. století (Metzner 2014; Kilham 2014).

K samotné expanzi ayahuasky mimo jihoamerický kontinent došlo zejm. v souvislosti s šířením brazilských synkretických církví Santo Daime, Barquinha a União do Vegetal, které ji užívají jako hostii. Tyto církve mají své kořeny v kultuře brazilských míšenců domorodých a evropských obyvatel (*caboclos*). Ti během tzv. *kaučukové éry* (1880-1914) překračovali hranice sousedního Peru a Bolívie, shromáždili tam poznatky o užívání rostlin, a pak v prostředí odlehklých pralesních komunit, kde nebyl příliš silný vliv ortodoxní křesťanské církve, zformovali svou vlastní interpretaci ayahuasky (Luna 2002, 34-40).

Po valnou část 20. století tyto náboženské tendence nevynikly nad jiné evangelické kultury, jimiž je Brazílie zaplavena. Vzrůst zájmu nastal teprve v době od 50. let minulého století, kdy se ayahuaskou začali zabývat hippies, beatnici a různí intelektuálové (McKenna 1999; Burroughs – Ginsberg 2013). V Brazílii se otevřela debata o tom, zda je ayahuasca droga, a vzhledem k osvícenosti tamních politiků, z nichž někteří s ní měli vlastní zkušenosti, byla nakonec legalizována (Labate – Sena Araújo 2002).

Členové výše uvedených církví se současně jako participanti podíleli na realizaci prvních výzkumů zaměřených na to, zda ayahuasca nezpůsobuje u dlouhodobých uživatelů nějaký psychologický nebo neurologický deficit (Grob 2006, 63-93) a zda je bezpečné ji podávat v těhotenství, dětem a dospívajícím (Dobkin De Rios et al. 2005; Labate 2011). V současné době je ayahuasca používána legálně k náboženským účelům na některých místech USA a v Nizozemí (Shannon 2002).

V Peru, jedné ze zemí svého původního rozšíření, je tradice rituálního užívání ayahuasky dle zákona č. 28296 považována za kulturní dědictví národa. K tomuto zákonnému opatření zde došlo v reakci na rozvoj tzv. exotického, poutního (Foutiou 2010), drogového (Dobkin de Rios 1994) nebo také jinak nazývaného ayahuaskového šamanského turismu, při kterém je tato látka poskytována různým druhům turistů za úplatu nekvalifikovanými průvodci mimo tradiční rituální kontext.²

2 Efektivní terapeutický nástroj z ayahuasky činí právě tradiční rituál, jímž se řídí její příprava a užívání (Mabit 2007). Nedodržení pravidel rituálu samozvanými šamany s sebou nese možnost výskytu nežádoucích účinků, které mohou mít až fatální následky. Rozhodující význam při organizaci rituálu hraje tzv. dieta, neboli soubor

V ČR, stejně jako v jiných zemích EU, je ayahuasca pro obsah N, N-dimethyltriptaminu (DMT) v listech keře *Psychotria viridis* ilegální. To nicméně neznamená, že by u nás nebyla známá. Kromě několika zásadních knih o amazonském šamanismu (Luna 2002; Narby 2006) se ayahuasca dostala do povědomí Čechů nepochybně hlavně díky masmédiím. Na českém internetu je na ayahuascu zaměřena řada diskusních fór a skupin drogových experimentátorů, stránky pořadatelů exotických výprav do Amazonie, weby duchovních vůdců a hledačů atp. Česká televize odvysílala v poslední době také několik pozoruhodných dokumentů s obdobnou problematikou (např. *Otto Plach – malíř džungle, Ayahuasca v Amazonii* nebo *Brána smrti: Z housenky motýlem*). Z výše uvedeného je zřejmé, že o zmiňované problematice panuje v ČR dosud nebyvalý zájem.

Na to, proč a jak se ayahuasca v Čechách užívá, jsme se zaměřili v naší pilotní studii. Cílem této studie bylo rovněž navázání kontaktu s budoucími informátory. Domníváme se totiž, že v lokálních podmínkách došlo v závislosti na potřebách místních obyvatel k obměnám ve způsobu a účelu užívání této látky oproti tradičním zvyklostem. K postižení tohoto jevu dle našeho názoru nejlépe odpovídá termín „glokalizace“ (tedy propojení pojmů globalizace a lokalizace), jímž označujeme začleňování lokálních obsahů do globalizačních procesů (Robertson 1995).

Glokalizace obvykle vede spíše k posílení než k úpadku místních a regionálních kultur. Je to proces, pomocí kterého místní obyvatelé využívají, uzpůsobují, přijímají nebo odmítají translokální kulturu. I přesto, že tito lidé pocítují vlivy globálního tlaku, jsou schopni je filtrovat skrze své zkušenosti, potřeby a příležitosti (Haenfler 2014). Na rozdíl od „globalizace“, která má tendenci nabízet celosvětově jednotný produkt, je totiž v rámci glokalizace soustředěna pozornost na socio-kulturní rozdíly jednotlivých trhů. Bauman (1999, 85-120) na tento proces nahlíží jako na celosvětovou restratifikaci. V této souvislosti lze na ayahuaskové sezení pohlížet jako na určitý typ služby, jež je jejími poskytovateli přizpůsobována místním potřebám a v důsledku toho dochází i k rozšíření okruhu potencionálních zákazníků (uživatelů), kterým je takto upravený globální produkt bližší. Cílem je přitom nejen uspokojit co nejvíce klientů, ale současně také maximalizovat zisk společnosti (Giddens 2000; Robertson 2007).

Z tohoto důvodu nás zajímalo, k řešení jakých potíží se dle českých uživatelů ayahuasca nejlépe hodí, resp. jaké jsou dle jejich zkušeností možnosti jejího terapeutického využití v místních podmínkách.

specifických stravovacích a zdravotních opatření doprovázených sexuální abstinencí (Horák 2013, 60-63). Kavenská a Vosáhllová (2013, 37) upozorňují rovněž na možné problémy způsobené rizikovou osobnostní strukturou participantů a jejich nedostatečnou informovaností.

AYAHUASKOVÁ SEZENÍ V ČESKÉ REPUBLICE

Ayahuaskové sezení jsou v České republice značně rozmanitá a jejich konkrétní podoba se odvíjí od kulturních kořenů daného poskytovatele. Pro lepší názornost blíže popíšeme průběh jednoho typu ceremonie, který na území České republiky probíhá.

Příprava na ceremonii začíná již pět dnů před samotným obřadem. Má podobu různých dietních doporučení. Zjednodušeně je zakázáno konzumovat příliš slaná, sladká, kořeněná a tučná jídla. Součástí diety je rovněž sexuální abstinence.

Na místo konání ceremonie se mají účastníci dostavit přibližně do osmnácté hodiny. Po příjezdu se ubytují a jsou jim sděleny všechny nezbytné informace o tom, jak bude sezení probíhat a jak ayahuasca účinkuje. Poté je jim dán prostor ke zklidnění a mentálnímu naladění se na blížící se rituál.

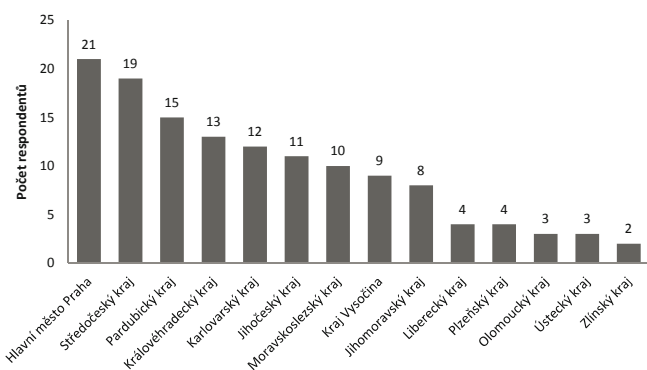
Po západu slunce se všichni účastníci sejdou v rituální místnosti a sednou si do kruhu. Přichází vedoucí rituálu (šaman, léčitel) a probíhá sdílení. Každý účastník řekne své jméno, případně co od ceremonie očekává, či jak se cítí. Bezprostředně po sdílení je zájemcům buď nakapán do očí tabák, nebo si tabákový výluh šňupnou nosem. Poté dochází k rituálnímu otevření prostoru za pomoci vykuřování, vzývání jednotlivých elementů (oheň, země, voda a vzduch) a pomocných duchů.

Ve chvíli, kdy je prostor připraven, dochází k samotnému pití ayahuasky. Účastníci jeden po druhém přicházejí k vedoucímu rituálu, který jim nalije jejich kalíšek ayahuasky, proneše nad ním modlitbu a podá jim ho do rukou. Je na každém účastníkovi, kolik nápoje vypije. Poté, co dopije poslední účastník, zhasne se i poslední malá svíčka, která v místnosti hořela, a zbytek ceremonie probíhá ve tmě. Je dovoleno zpívat, hrát na hudební nástroje či jakkoli jinak vyluzovat zvuky. V průběhu noci přichází k jednotlivým účastníkům pomocník léčitele a odvádí je na tzv. individuální očistu. Jedná se o léčebnou proceduru, při které dochází k energetické očistě těla. Při očistě léčitel (*curandero*) zpívá léčebné písně (*ikaro*), okuřuje dotyčného tabákem nebo jej ovívá vonnými esencemi. Rovněž mu přejíždí po těle metličkou z listů (*surupanga* nebo *shacapa*). Po dokončení očisty posledního účastníka léčitel rituální kruh uzavírá a odchází z místnosti. Ráno po ceremonii probíhá sdílení ve čtyřech až pěti lidech. Nejdříve si vedoucí rituálu vyslechne, co kdo prožíval, poté hovoří sám (Kavenská – Vosáhllová 2013).³

METODOLOGIE

Pilotní studie probíhala formou on-line anonymního dotazníkového průzkumu přes aplikaci Formuláře Google od 14. 7. do 31. 8. 2015. Respondenti, u nichž jsme předpokládali, že by mohli mít s ayahuaskou osobní zkušenost, byli kontaktováni přes e-mail, Facebook a Google+. Osloveno bylo celkem 1452 respondentů s žádostí o vyplnění dotazníku a případně

3 Pro srovnání průběhu ceremonie s peruánským centrem Takiwasi viz Horák (2013, 52-57).

Graf 1. Ayahuasková sezení pořádaná v krajích České republiky (N=70).

přeposlání instrukcí dalším osobám s obdobnou zkušeností. Kromě záměrného – účelového výběru a samosběru byl výběr respondentů realizován metodou sněhové koule (Bernard 2006; Miovský 2006).

Dotazník sestával z 31 uzavřených, polouzavřených i otevřených otázek. První filtrační otázka směřovala na to, zda má respondent minimálně jednu zkušenost s pitím ayahuasky v ČR. Hlavní část dotazníku se týkala charakteru sezení realizovaných v místních podmínkách a osobní zkušenosti respondentů. Na konci dotazníku byly uvedeny identifikační otázky a dotyční byli tázáni, zda by byli ochotni podílet se na dalším výzkumu (účastí na anonymizovaném osobním interview) a zda by dobrovolně poskytli své kontaktní údaje (Horák 2015).

VÝSLEDKY

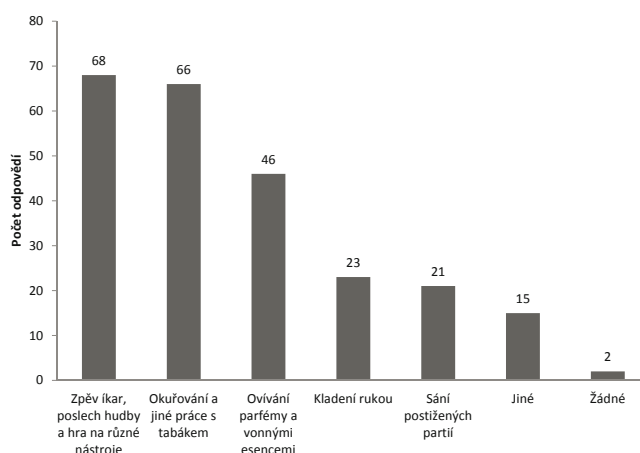
Na anonymní on-line dotazník odpovědělo ve výše uvedeném termínu 70 respondentů (z toho 32 mužů a 38 žen). Průměrný věk dotazovaných byl 36 let (směrodatná odchylka: 10). 94% respondentů tvořili státní občané ČR. Zbýlá 4% občané Slovenska, Polska a Bosny a Hercegoviny. 64% respondentů bylo vysokoškolského a 36% středoškolského vzdělání. Pestré spektrum profesí, které respondenti uvedli, zahrnovalo učitele a akademické pracovníky, úředníky ve státní správě, podnikatele a OSVČ, IT techniky, umělce, terapeuty, projektové manažery aj. 1 respondent uvedl, že vykonává šamanské povolání.

76% respondentů pije ayahuasku v ČR příležitostně, 17% podstoupilo do vyplnění dotazníku pouze jedno sezení, 5% osob pije ayahuasku měsíčně, 2% dotazovaných ji užívají každý týden.

71% osob pilo ayahuasku v ČR 1-10x, 11% potom 20-30x a 10% 10-20x. Zbýlé údaje o respondentech jsou v tomto směru zanedbatelné. Nejvíce osob vyzkoušelo ayahuasku v ČR poprvé v rozmezí let 2014-2015. 1 respondent uvedl, že měl svou první zkušenost s touto látkou u nás už v roce 1997.

Jak je zřejmé z grafu 1, ayahuasca je užívána ve všech krajích České republiky, nejvíce v hlavním městě Praha (zúčastnilo se 21 respondentů) a dále pak ve Středočeském (19 osob) a Pardubickém kraji (15 osob).

51% dotazovaných uvedlo, že organizátor ayahuaskového sezení, jehož se zúčastnili, byl cizí (t.j. ekvádorské, peruánské,

Graf 2. Léčebné procedury prováděné na ayahuaskových sezeních pořádaných v ČR (počet odpovědí celkem: 172).

mexické, brazilské, uruguajské, nizozemské nebo polské) národnosti. 47% pořadatelů byli Češi (1 respondent původ organizátora nebyl schopen identifikovat). V 91% případů se jednalo o muže.

Sezení trvalo průměrně 8 hodin (směrodatná odchylka: 7). Nejkratší sezení uvedené respondenty mělo 2 hodiny, nejdelší 2 dny.

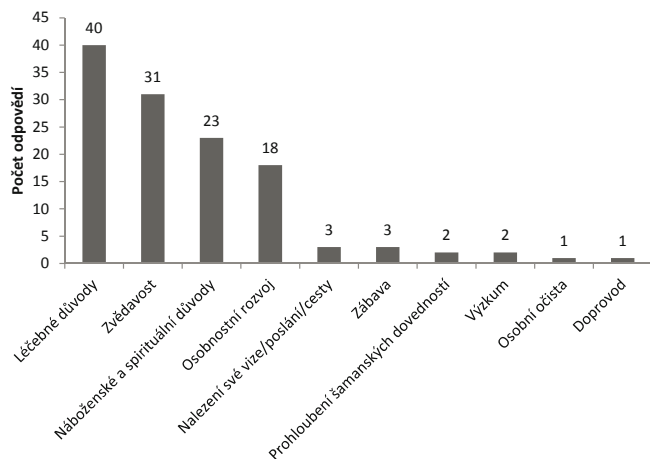
62% respondentů uvedlo, že sezení bylo organizováno uvnitř v bytě/domě/na chatě atp. 29% osob uvedlo, že se konalo střídavě venku i uvnitř v místnosti. 9% dotazovaných pilo ayahuasku pod širým nebem.

Sezení se průměrně účastnilo 16 osob (směrodatná odchylka: 6). Nejnižší uvedený údaj v tomto případě představuje individuální sezení o 2 osobách. Dle odpovědí respondentů (N=70) bylo na ayahuaskovém obřadu nejvíce 30 účastníků.

Všichni respondenti souhlasně uvedli, že se před sezením, které podstoupili, držela určitá dieta. Ta měla v mnoha případech různou podobu, v zásadě však, stejně jako v peruánské Amazonii, sestávala z vynechání konzumace vepřového masa, pikantních jídel, jakýchkoliv drog a sexuální abstinence (viz výše). Někteří respondenti drželi v souvislosti s pitím ayahuasky půst. 10% dotazovaných uvedlo, že se sezení, na nichž byli, účastnili také děti a nezletilí.

Graf 2 obsahuje přehled léčebných procedur prováděných na ayahuaskových sezeních. Nejčastěji se jednalo o zpěv íkar, poslech hudby a hru na různé hudební nástroje. Dále o okuřování a jiné práce s tabákem (např. inhalace tabákové vody, pití extraktu z tabáku). Mezi ostatní léčebné procedury patří ovívání parfémy a vonnými esencemi, kladení rukou a sání postižených partií. Do kategorie „jiné“ spadají takové techniky, jako jsou masáže, potní chýše (používané jako očista před ceremonií), okuřování bílou šalvějí, meditace atd. Ve 2 případech bylo uvedeno, že žádné léčebné procedury na sezení prováděny nebyly.

S převážně jihoamerickým původem organizátorů sezení souvisí i skutečnost, že na sezeních byla zpívána íkara převážně ve španělském jazyce. Za zmínku ale stojí také výskyt angličtiny, portugalského, češtiny anebo domorodých jazyků (např. kečuánštiny, šuarštiny, lakotštiny nebo šipibštiny).

Graf 3. Důvody pro pití ayahuasky (počet odpovědí celkem: 120).

Graf 3 obsahuje důvody, kvůli nimž respondenti ayahuasku nejčastěji pili. Jednalo se především o léčebné důvody, zvědavost, náboženské a spirituální pohnutky nebo touhu po osobnostním rozvoji.

30 (z celkem 40) respondentů, kteří ayahuasku pili z léčebných důvodů, dále doplnilo, že takto činili kvůli vleklým potížím s trávicím traktem (cholecystektomie), závislosti a psychickým onemocněním (např. deprese), zhoršení zraku a sluchu, diabetu, lymské borelióze a parazitárním infekcím, alergiím, astmatu a ekzémům, Crohnově chorobě, epilepsii anebo kvůli pročištění organismu a pro posílení imunity.

97% ze všech respondentů se bez ohledu na důvod užívání ayahuasky domnívá, že má nějaký terapeutický potenciál. Ten by dle jejich názoru mohl spočívat v léčbě závislosti, při řešení psychických traumat, úzkostných stavů a syndromu vyhoření. Dále v léčbě rakoviny, Crohnovy nemoci anebo různých chronických onemocnění. Dotazovaní také shledávají její význam při léčbě deprese, civilizačních chorob či blíže nespecifikovaných onemocnění psychosomatického původu.

64% respondentů uvedlo, že je u nás ayahuasca užívána v terapeutickém kontextu. 16% osob potvrdilo její využití v kontextu náboženském a spirituálním, 11% dotazovaných ji užilo rekreačně, 9% nebylo schopno kontext charakterizovat.

Účast na ayahuaskovém sezení v České republice stojí dle odpovědí většiny respondentů (N=66) průměrně 2100,- Kč (směrodatná odchylka: 795).

Zájem podílet se na anonymizovaném semi-strukturovaném interview za účelem bližší specifikace zjišťovaných informací projevil celkem 44 dotazovaných.

ZÁVĚR

Primárním cílem této pilotní studie bylo zmapovat fenomén ayahuasky v rámci České republiky. Analýza dat získaných během on-line dotazníkového šetření ukázala, že je ayahuasca užívána ve všech krajích ČR (nejvíce v Praze).

Co se terapeutického využití této psychoaktivní látky týče, vý-

sledky našeho předchozího výzkumu dokládají, že ji lze aplikovat při léčbě závislosti. Tuto skutečnost potvrzují také další autoři (Thomas et al. 2013; Loizaga-Velder – Verres 2014). Naši informátoři pak uvádějí celou řadu jiných způsobů využití, např. při vleklých potížích s trávicím traktem (cholecystektomie), depresi, zhoršení zraku a sluchu, diabetu, lymské borelióze a parazitárních infekcím, alergiích, astmatu a ekzémům, Crohnově chorobě, epilepsii anebo z důvodu pročištění organismu a posílení imunity. Dílčí studie v této věci již v minulosti proběhly (Barbosa – Giglio – Dalgarrondo 2005; Schmid – Jungaberle – Verres 2010; Labate – Cavnar 2013). Jejich výsledky by bylo nicméně potřeba podpořit dalším výzkumem.

S ohledem na problematiku globalizace ayahuasky v ČR zůstává otázkou, zda se nejedná o tzv. *vynalezenou tradici*, umělý konstrukt, který pronikl do Evropy ve 2. polovině 20. století v návaznosti na šíření brazilských synkretických církví, v nichž se mísí křesťanství s animismem.

Sociolog a historik Eric Hobsbawm (Hobsbawm – Ranger 1983, 1-14) spojuje vynalézání tradic se snahou ospravedlnit zájmy nově nastupujících společenských skupin, které své požadavky prezentují jako odvěké. Jde o to ukotvit tradici v určitém kontextu, který by ji pomohl legitimizovat. Takto vynalezené tradice navíc rezonují na veřejnosti, neboť je po nich velká poptávka. Lidé vyvázaní z tradičních komunit vítají možnost identifikovat se s nově vznikajícími společenskými skupinami. Slavení ceremonií a pořádání "tradičních" rituálů je, jak se zdá, přirozenou reakcí na sekularizaci a individualismus současné globalizované společnosti. Globalizace totiž obvykle vede spíše k posílení než k úpadku místních a regionálních kultur.

Na ayahuaskové sezení lze podle našeho názoru pohlížet jako na určitý typ služby, která je jejími poskytovateli přizpůsobována místním potřebám. V důsledku toho dochází k rozšíření okruhu potencionálních zákazníků (uživatelů). Cílem je přitom nejen uspokojit co nejvíce klientů, pro něž je upravený globální produkt přístupnější, ale současně také maximalizovat zisk společnosti.

Nepředpokládáme přitom, že by došlo k zprofanování ayahuasky, stejně jako se tomu stalo v případě LSD či MDMA, které mají mimochodem rovněž terapeutický potenciál (Grof – Hofmann – Weil 2008; Kočárová 2015). To je pravděpodobně spíše údělem syntetických drog. Každopádně je možné, že se z užívání ayahuasky u nás (stejně jako v některých jiných zemích světa) stane módní záležitost.

Co se provedené studie týče, výzkumný vzorek není a ani nemůže být reprezentativní, neboť nejsou známy údaje o celkové populaci uživatelů ayahuasky u nás. Cílem pilotáže nebylo zjistit, kolik uživatelů v Česku je, nýbrž určit typy a důvody navštěvování pořádaných ceremonií a získat o nich základní informace.

Vzhledem k nízké návratnosti dotazníku by se mohly zdát výše uvedené výsledky jako málo významné. Jelikož se v tomto případě ale jedná o vůbec první odbornou studii o ayahuaskové subkultuře u nás, považujeme je za mimořádně hodnotné a to zejména pro ochotu značné části respondentů podílet se osobně na dalším výzkumu.

PODĚKOVÁNÍ

Tento článek vznikl z prostředků mimoprojektového výzkumu. Autoři srdečně děkují všem respondentům za participaci na on-line dotazníkovém šetření. Vřelé díky rovněž patří recenzentům za pozitivní přístup k předkládanému tématu a cenné připomínky, které přispěly ke zlepšení úrovně tohoto textu.

LITERATURA

- Ava, V. (2015): *Ayahuaskové rituály praktikované v Praze a význam, jaký jim přikládají jejich aktéři*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií. Bakalářská práce.
- Ballón, G. G. (1999): *Efectos del ayahuasca en el tratamiento de toxicomanías*. Lima, Peru: Universidad Ricardo Palma. Dizertační práce.
- Barbosa, P. C. – Giglio, J. S. – Dalgallarrondo, P. (2005): Altered states of consciousness and short-term psychological after-effects induced by the first time ritual use of ayahuasca in an urban context in Brazil. *Journal of Psychoactive Drugs*, 37(2), 193-201. DOI: 10.1080/02791072.2005.10399801
- Bauman, Z. (1999): *Globalizace: Důsledky pro člověka*. Praha: Mladá fronta.
- Bernard, H. (2006): *Research methods in anthropology: Qualitative and quantitative approaches*. Lanham, Md.: Altamira Press.
- Burrroughs, W. S. – Ginsberg, A. (2013): *Dopisy o yage*. Praha: Maťa.
- Disman, M. (2011): *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum.
- Dobkin De Rios, M. – Grob, Ch. S. – Lopez, E. – Da Silveira, D. X. – Alonso, L. K. – Doering-Silveira, E. (2005): Ayahuasca in adolescence: Qualitative results. *Journal of Psychoactive Drugs*, 37 (2), 135-139. (online). <http://goo.gl/yC4YMj>
- Dobkin de Rios, M. (1994): Drug tourism in the Amazon: Why Westerners are desperate to find the vanishing primitive. *Omni*, March, 16-19.
- Dobkin de Rios, M. – Rumrill, R. (2008): *A hallucinogenic tea, laced with controversy*. London: Praeger Publishers.
- Fotiou, E. (2010): *From medicine men to day trippers: Shamanic tourism in Iquitos, Peru*. Madison: University of Wisconsin. Dizertační práce. (online). <http://goo.gl/5AeplC>
- Giddens, A. (2000): *Unikající svět. Jak globalizace mění náš život*. Praha: SLON.
- Giove, R. (2002): *La liana de los muertos al rescate de la vida*. Tarapoto: Takiwasi.
- Grob, C. (2006): The psychology of ayahuasca. In: Metzner, R. *Sacred vine of spirits: Ayahuasca*. Rochester: Park Street Press.
- Grof, S. – Hofmann, A. – Weil, A. (2008): *LSD psychotherapy (The healing potential of psychedelic medicine)*. Santa Cruz, CA: MAPS.
- Haenfler, R. (2014): *Subcultures: The basics*. New York, NY: Routledge.
- Hobsbawm, E. – Ranger, T., eds. (1983): *The invention of tradition*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Horák, M. (2010): Případ Takiwasi – Koncept tradiční domorodé medicíny peruánské Amazonie. *AntropoWebzin*, 6(2), 101-107. (online). <http://goo.gl/FKTydY>
- Horák, M. (2013): *Dům, kde se zpívá. Rehabilitace drogově závislých tradiční domorodou medicínou peruánské Amazonie*. Brno: Mendelova univerzita v Brně. (online). <http://1drv.ms/1w8iTnA>
- Horák, M. – Verter, N. – Somerlíková, K. (2014): Efficacy of Drug Rehab Centers in Nicaragua, Peru, and the Czech Republic. *Adiktologie*, 14(4), 428-439.
- Horák, M. (2015): *Glokalizace ayahuasky v ČR a možnosti jejího terapeutického využití v místních podmínkách*. (online). <http://goo.gl/forms/u9iX-s0w34x>
- Kavenská, V. (2008): Možnosti využití halucinogenu ayahuasky při léčbě závislosti. *Adiktologie*, 8(1), 32-40.
- Kavenská, V. (2012): *Léčba v centru Takiwasi a její vliv na proces formování vztahu k sobě*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta. Dizertační práce. (online). <http://goo.gl/LZQ39w>
- Kavenská, V. (2013): *Tradiční medicína Jižní Ameriky a její využití v psychoterapii*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Kavenská, V. – Vosáhlová, Š. (2013): Zkušenosti s ayahuaskou v Evropě – motivace, možné přínosy a rizika. *E-psychologie*, 7(4), 28-39. (online). <http://goo.gl/lnKaM6>
- Kavenská, V. (2014): Traditional indigenous medicine of the peruvian amazon and its potential for psychological treatment and personal growth. In: Horák, M., ed., *A reader in ethnobotany and phytotherapy*. Brno: Mendel University in Brno.
- Kavenská, V. – Simonová, H. (2014): Zkušenost s halucinogenní rostlinou ayahuasca v kontextu šamanského rituálu. *Anthropologia integra*, 5(1), 51-63.
- Kilham, C. (2014): *The ayahuasca test pilots handbook: The essential guide to ayahuasca journeying*. B.m.: North Atlantic Books.
- Kočárová, R. (2015): Extáze. Může léčit? *Psychologie dnes*, 7-8, 48-50.
- Kubíčková, P. (2014): *Subjektivní prožitky účastníků ayahuaskových sezení na území České republiky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. Filozofická fakulta. Bakalářská práce. (online). <https://theses.cz/id/ujsxuh>
- Labate, B. – Sena Araújo, W. (2002): *O uso ritual da ayahuasca*. Campinas: Mercado das Letras.
- Labate, B. – Meyer, T. (2008): *Ayahuasca religions: A comprehensive bibliography and critical essays*. Santa Cruz, CA: MAPS.
- Labate, B. C. – Jungaberle, H., eds. (2011): *The internationalization of ayahuasca*. Münster: LIT Verlag.
- Labate, B. (2011): Consumption of ayahuasca by children and pregnant women: Medical controversies and religious perspectives. *Journal of Psychoactive Drugs*, 43(1), 27-35. DOI: 10.1080/02791072.2011.566498
- Labate, B. C. – Cavnar, C., eds. (2013): *The therapeutic use of ayahuasca*. Berlin, Heidelberg: Springer.
- Loizaga-Velder, A. – Verres, R. (2014): Therapeutic effects of ritual ayahuasca use in the treatment of substance dependence--qualitative results. *Journal of Psychoactive Drugs*, 46(1), 63-72.
- Lukášová, R. (2011): *Ayahuasca v kulturních kontextech Peru a České republiky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. Filozofická fakulta. Bakalářská práce.
- Luna, L. E. (2002): *Vegetalismo. Šamanismus mezi mestickým obyvatelstvem peruánské Amazonie*. Praha: DharmaGaia.
- Luna, L. (2011): Indigenous and mestizo use of ayahuasca. An overview. In: Guimarães dos Santos, R. *The ethnopharmacology of ayahuasca*, 1-21. Kerala, India: Transworld Research Network.
- Mabit, J. (2007): Ayahuasca in the treatment of addictions. In: Winkelman, M. J. – Roberts, T. B., eds., *Psychodelic medicine. New evidence for hallucinogenic substances as treatments*. Volume 2. Westport: Praeger Publishers.
- McKenna, T. (1999): *Pravdivé halucinace*. Praha: DharmaGaia, Maťa.
- Mercante, M. (2010): *Images of healing: Spontaneous mental imaginery and healing process of the Barquinha, a Brazilian ayahuasca religious system*. Saarbrücken, Germany: Lambert Academic Publishing.
- Metzner, R., ed. (2014): *The ayahuasca experience: A sourcebook on the sacred vine of spirits*. Rochester, Vermont: Park Street Press.
- Miovský, M. (2006): *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing.
- Naranjo, P. (1983): *Ayahuasca: Etnomedicina y mitología*. Quito, Ecuador: Ediciones Libri Mundi.
- Narby, J. (2006): *Kosmický had*. Praha: Rybka Publishers.
- Petružalková, K. (2013): *Ayahuascová subkultura v Praze*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta. Diplomová práce.
- Reichel-Dolmatoff, G. (1972): *Amazonian cosmos: The sexual and religious symbolism of the Tukano indians*. Chicago: University of Chicago Press.
- Robertson, R. (1995): Glocalization: Time – space and homogeneity – heterogeneity. In: Featherstone, M. – Lash, S. – Robertson, R., eds., *Global modernities*. London: SAGE, 25-44.
- Robertson, R. (2007): *Encyclopedia of globalization*. New York: Routledge.
- Shanon, B. (2002): *The antipodes of the mind: Charting the phenomenology of the ayahuasca experience*. Oxford: Oxford University Press.
- Schmid, J. T. – Jungaberle, H. – Verres, R. (2010): Subjective theories about (self-)treatment with ayahuasca. *Anthropology of Consciousness*, 21(2), 188-204. DOI: 10.1111/j.1556-3537.2010.01028.x
- Simonová, H. (2014): *Výpravy za ayahuaskou a její užívání v kontextu tradičního šamanského rituálu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta. Diplomová práce. (online). <http://theses.cz/id/nchnbk>
- Thomas, G. – Lucas, P. – Capler, N. R. – Tupper, K. W. – Martin, G. (2013): Ayahuasca-assisted therapy for addiction: Results from a preliminary observational study in Canada. *Current Drug Abuse Review*, 6(1), 30-42.

- Tichá, K. (2015): *Comparative research on drug addiction treatment in the Czech Republic, Peru, and Nicaragua*. Brno: Mendelova univerzita v Brně, Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií. Diplomová práce.
- Tomková, A. (2011): *Psychoterapeutické využití změněných stavů vědomí v léčbě závislosti*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 1. lékařská fakulta. Bakalářská práce.
- Vosáhlová, Š. (2015): *Ayahuaskové obřady – motivace a efekty*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta. Diplomová práce.
- Vozárynová, W. (2015): *Comparative study of the drug abuse in Peru and the Czech Republic regarding women's roles*. Brno: Mendelova univerzita v Brně, Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií. Bakalářská práce.

AUTOŘI

Miroslav Horák (1981, Zlín), vedoucí Ústavu jazykových a kulturních studií na Fakultě regionálního rozvoje a mezinárodních studií Mendelovy univerzity v Brně. Vystudoval magisterské obory: Učitelství pro střední školy se zaměřením na výuku Českého jazyka a Základů společenských věd na Filozofické fakultě Ostravské univerzity (diplomová práce: *Ekopoetika Garyho Snydera*) a Sociální a kulturní ekologii na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze (diplomová práce: *Rostliny transformace: Užití rostlinných halucinogenů mexickými indiány v Oaxace a mestici v Peru*). V roce 2010 dokončil na téže fakultě doktorské studium v oboru Obecná antropologie – Integrované studium člověka (dizertační práce: *Případ Takiwasi. Specifický výzkum léčby drogové závislosti tradiční domorodou medicínou peruánské Amazonie*). V současné době se specializuje na etnobotaniku a v rámci přípravy na habilitační řízení se zabývá efektivitou léčby drogové závislosti v interkulturní perspektivě.

Romana Lukášová (1989, Bruntál) je absolventkou oboru Kulturní antropologie a sociologie na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci, kde se podílela na realizaci dvou projektů IGA: *Opomíjení Romové: mapy úspěšného začleňování do společnosti a Senioři v chudobě*. Tématu ayahuasky se věnovala ve své bakalářské práci (*Ayahuasca v kulturních kontextech Peru a České republiky*) a rovněž se jím zabývá ve své dizertační práci na doktorském studiu oboru Sociologie na FF UP v Olomouci.

Šárka Vosáhlová (1990, Nový Jičín) je absolventkou jednooborové psychologie na FF UP v Olomouci. Fenoménem ayahuaskových obřadů se zabývala jak ve své postupové práci (*Ayahuascové obřady v České republice*), tak v práci diplomové (*Ayahuascové obřady – motivace a efekty*). Aktivně se rovněž zapojila do realizace výzkumného projektu UP IGA: *Výpravy za ayahuaskou: průzkum aktuálního jevu*.

Kontakty:

Mgr. et Mgr. Miroslav Horák, Ph.D., Ústav jazykových a kulturních studií, Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií, Mendelova univerzita v Brně, Zemědělská 1/1665, 613 00 Brno. Tel.: +420 545 136 253, GSM: +420 727 894 094, e-mail: miroslav.horak.ujks@mendelu.cz, URL: <http://jazyky.frrms.mendelu.cz>

Mgr. et Mgr. Romana Lukášová, Třída Svornosti 49, 779 00 Olomouc. Tel.: +420 728 986 560; e-mail: r.lukasova@gmail.com

Mgr. Šárka Vosáhlová, Petřvald 2 - Petřvaldík 18, 742 60 Petřvald. Tel.: +420 737 653 877, e-mail: sarka.vosa@gmail.com